Rapport

Miljarder prylar!

Resursslöseriet och styrmedel för vår konsumtion

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft att förändra
PG 90 1909-2

Innehåll

Förord 3

Resursslöseriet i siffror 4

Hur har vi hamnat här? 7

Och hur löser vi det? 9

1 Designa produkter för lång livslängd 10

2 Premiera minskade volymer, kvalitet och återbruk via producentansvaren 11

3 Tydliggör plattformsföretagens fulla ansvar 13

4 Gör det mer prisvärt och enklare att reparera, hyra, och köpa andrahand 13

5 Säkra infrastrukturen för hållbar konsumtion 17

6 Nytt kan vara för billigt – utred möjligheten att justera prissignalerna 19

7 Ta bort subventioner som driver resursslöseri – renovera ROT 21

8 Stärk konsumenten i köptriggeriet 22

9 Förbjud det som uppenbart driver resursslöseri 25

Underlag och undersökning: Karin Kruse
Layout: Sofia Liljander
ISBN: 978-91-558-0335-3
Naturskyddsföreningen, november 2026

Förord

Fler prylar, fler köp och ständigt nya produkter har blivit något av vår tids mått på framgång. Det driver i sin tur ett stort resursslöseri som uppstår när vi konsumerar över faktiska behov, och när fullt fungerande konsumentprodukter kasseras trots att de fortfarande har ett värde som möjliggör återanvändning, rekonditionering eller återvinning.

Samtidigt som klimatkrisen fördjupas, den biologiska mångfalden minskar och miljögifterna sprids växer insikten om att konsumtionen, av produkterna som vi använder dagligen, bidrar till att vi överskrider planetens gränser. Omställningen handlar om att minska miljöpåverkan, och samtidigt stärka samhällets motståndskraft. Genom att använda produkter längre minskar vi belastningen på miljö och natur, samtidigt som samhället blir mindre sårbart vid råvarubrist, handelsstörningar och framtida kriser.

Individuella och frivilliga insatser är viktiga, men de kan inte ensamma lösa problem som skapats av ekonomiska strukturer, politiska beslut och affärsmodeller som driver på överkonsumtion. Om konsumtionen ska rymmas inom planetens gränser behöver samhällets spelregler förändras. Det kräver politiska styrmedel som förändrar förutsättningarna för hur vi producerar, konsumerar och använder produkter. I grunden handlar det om att lämna dagens köp-och-släng-ekonomi och en affärslogik som bygger på ökad försäljning och hög materialomsättning. Det som behövs är inte justeringar i marginalen, utan en genomgripande förändring av hur miljöpåverkan speglas i prissättning, och i hur produkter designas, tillverkas, marknadsförs, ägs och används.

Det kräver modiga politiska styrmedel som stärker konsumentens ställning, premierar produkter som håller länge, används länge, och säkerställer att företag får större ansvar för sina produkters hela livscykel, sina affärsmodeller och sin marknadsföring.

Naturskyddsföreningen föreslår i denna rapport konkreta förslag för hur politiken kan bidra till en mer hållbar konsumtion. Styrmedelsförslagen skapar incitament till nya konsumtionsvanor och kan ge fler tillgång till produkter av god kvalitet, möjlighet att hyra, dela och reparera sina prylar. Förslagen avser också stärka konsumentmakten och möjligheten i att inte ständigt uppmanas till konsumtion. Det kan vara så att vissa företeelser helt enkelt inte hör hemma inom en hållbar konsumtion– de borde helt enkelt förbjudas.

Resursslöseriet i siffror

Tillverkning av konsumentprodukter medför en betydande miljöpåverkan. Utvinning av primära råvaror och användning av fossila råvaror, hög vattenförbrukning, spridning av miljögifter, avfallsdumpning och klimatutsläpp vid produktion är alla centrala miljöproblem kopplade till dagens konsumtion. För de flesta produkter uppstår den största delen av miljöpåverkan redan under tillverkningsfasen. Den största miljövinsten uppnås därför genom att använda produkter under hela deras tekniska och funktionella livslängd för att minska behovet av nytillverkning, och därmed även resursförbrukningen och miljöpåverkan.

Det svenska resursslöseriet kartlades 2022 i "Circularity Gap Report".[1]Rapporten slog fast att Sverige endast är 3,4 procent cirkulärt, jämfört med ett globalt genomsnitt på 8,6 procent. Procentsatsen är inte enbart ett mått på återvinning, utan ett bredare mått på hur mycket material som används och hur väl samhället lyckas cirkulera material. Återvinning är visserligen en viktig del av den cirkulära ekonomin, men det är bara en av flera strategier. Återvinning kan inte kompensera för den stora miljöpåverkan som uppstår vid nyutvinning och tillverkning av nya produkter.[2] Circularity Gap Report belyser andra centrala delar av den cirkulära ekonomin, exempelvis hur länge produkter och material behålls i ekonomin och hur mycket som sedan blir avfall.

I ett försök att visa på de ekonomiska förluster som sker till följd av Sveriges låga cirkularitet presenterade RISE och Circle Economy "Circularity Gap Report Värdegapet: Sverige 2025 – En uppskattning av värdet som går förlorat i den svenska linjära ekonomin". Rapporten visar att varor värda 420 miljarder kronor kasseras i onödan varje år, trots att de fortfarande har ett värde som möjliggör återanvändning, rekonditionering eller återvinning. Överkonsumtion, det vill säga den konsumtion som överstiger faktiska behov eller tillför konsumenten minimal nytta, uppgår till 200 miljarder kronor per år.

Rapporten identifierar konsumentprodukter som en av sex prioriterade sektorer för att minska Sveriges materialanvändning och öka cirkulariteten. Konsumentprodukter genererar årligen ett konsumtionsvärde på cirka 520 miljarder kronor, varav 23 procent, 120 miljarder kronor, går förlorat i form av material som blir till avfall i förtid och överkonsumeras, det vill säga att material används i onödan till konsumtion som överstiger faktiska behov.

1 Conde, Sutherland, Colloricchio, Jensen, & Stigson (2022). *The Circularity Gap Report Sweden*

2 Sandin, G, Lidfeldt, M, 2023. *Does lagre-scale textile recycling in Europe reduce climate impact.*

Ny soffa: 7 miljarder kronor årligen

Nästan en tredjedel av alla nyinköpta möbler ersätter fullt fungerande möbler. När vi ersätter fullt fungerande möbler och slänger dem uppstår en värdeförlust som på totalnivå i Sverige blir sju miljarder kronor varje år. I Europa uppkommer 10 miljoner ton möbelavfall varje år[3] och motsvarande siffra i Sverige uppskattas till 170 000 ton.[4] Budgetmöbler från lågpriskedjor tappar ofta 60–80 procent av värdet inom första året. En soffa med ett nypris på 6 000 kronor kan ha ett andrahandsvärde på endast 1 500–2 000 kronor efter ett år.[5] En Billy-hylla med ett nypris på 500 kronor kan säljas för 100–150 kronor på andrahandsmarknaden, förutsatt att den överhuvudtaget går att sälja vidare.[6]

Ny mobil: 10 miljarder kronor årligen

En ny mobiltelefon köps med två och ett halvt årsintervall per hushåll i EU.[7] För ett svenskt hushåll är intervallet mindre än ett år, trots att svenska hushåll består av färre personer än EU:s genomsnitt.[8] Mobiltelefoner byts alltså ut trots att åtminstone en del producenter av mobiltelefoner erbjuder säkerhets- och systemuppdateringar i fyra till åtta år.

När mobiltelefoner byts ut i förtid, trots att de fortfarande fungerar, går betydande ekonomiska värden förlorade. I Sverige uppskattas det totala värdet av fungerande mobiltelefoner som tas ur bruk till 10 miljarder kronor årligen. Värdeminskningen för en fyra år gammal mobiltelefon uppskattas till 25 procent och baseras bland annat på försäkringsersättning för mobiltelefoner.[9]

Ett nytt kök: 42 miljarder kronor årligen

Vi renoverar kök och badrum av estetiska skäl, beroende på trender, var tionde år – i stället för var trettionde år – vilket ger en förlust på 42 miljarder kronor i onödiga renoveringskostnader varje år. Den ytterligare förlusten i att fullt fungerande kök inte återbrukas eller återvinns är inte uträknad då ”Värdegapsrapporten” inte inkluderar återvinnings- eller insamlingsförluster från byggsektorn, se avsnittet ”Prylar som inte återvinns” nedan.

---

3 Eunomia Research & Consulting Ltd (2017). *Circular economy opportunities in the furniture sector.* Brussels: European Environment Bureau. Hämtat från https://eeb.org/wp-content/uploads/2019/05/Report-on-the-Circular-Economy-in-the-Furniture-Sector.pdf

4 Medveten konsumtion (2025). *Möbler.* Hämtat från Medveten konsumtion: https://medvetenkonsumtion.se/rad-fakta/mobler/

5 Prisjämförelser på Blocket

6 Prisjämförelser på Blocket

7 European Environment Agency. (den 08 05 2025). *Consumption volume per capita in the EU.* Hämtat från https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/product-lifespans-monitoring-trends/consumption-volume-per-capita-in-the-eu-between-2000-and-2022?activeTab=658e2886-cfbf-4c2f-a603-061e1627a515

8 European Environment Agency. (den 08 05 2025). *Consumption volume per capita in the EU.* Hämtat från https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/product-lifespans-monitoring-trends/consumption-volume-per-capita-in-the-eu-between-2000-and-2022?activeTab=658e2886-cfbf-4c2f-a603-061e1627a515

9 Folksam. (u.d.). *Mobiltelefon - Så täcker hemförsäkring mobiltelefon.* Hämtat från folksam.se: https://www.folksam.se/forsakringar/hemforsakring/mobiltelefon

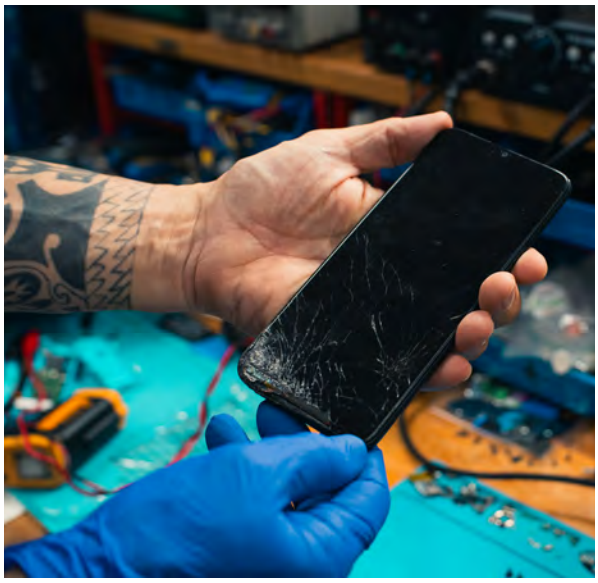
Ännu en ny matta: 25 miljarder kronor årligen

För bara några generationer sedan var kläder och hemtextilier värdefulla tillgångar som användes länge och vårdades. I dag lever vi i ett samhälle där nya plagg kan kosta mindre än en lunch, där Sveriges textilkonsumtion ökat med 12 procent på bara ett år[10] och där många kläder används allt kortare tid. Värdeförlusten i form av överkonsumtion av textilier uppskattas till 25 miljarder kronor om året, baserat på att vi köper 30 procent mer kläder och hemtextil än vad vi gjorde för 25 år sedan.[11] Utöver värdeförlusten i överkonsumtionen uppskattas förlusterna på grund av destruktion av osålda textilier till 6 miljarder kronor. Därtill uppskattas värdet av hälften av det vi slänger - men som borde kunna återanvändas – till 2 miljarder kronor och att hälften av det vi slänger – men som borde kunna återvinnas – uppskattas till 150 miljoner kronor.

Prylar som inte återvinns: 25 miljarder kronor årligen

Missade möjligheter till återvinning av exempelvis batterier, elektronik, plastförpackningar och textil uppskattas i värdegapsrapporten till dryga 25 miljarder kronor. De största förlusterna sker för batterier (11 miljarder kronor), plastförpackningar (8,4 miljarder kronor) och fordon (5,5 miljarder kronor). Återvinningsförluster återfinns även inom många andra sektorer och materialslag, vilket bidrar till att siffrorna är uppenbart underskattade. Exempelvis inkluderar ”Värdegapsrapporten” inga återvinnings- eller insamlingsförluster från byggsektorn, där dessa flöden är mycket stora.[12]

10 Naturvårdsverket (2026). Textilkonsumtionen ökar igen. 30 september 2026.

11 Naturvårdsverket (2026), Textilkonsumtion, kilo per person i Sverige.

12 Naturvårdsverket. (den 31 03 2026). *Sveriges Miljömål - Mer bygg- och rivningsavfall materialåter vinns och förbereds för återanvändning.* Hämtat från https://www.sverigesmiljomal.se/etappmalen/mer-bygg--och-rivningsavfall-materialatervinns-och-forbereds-for-ateranvandning/

Hur har vi hamnat här?

Produkter som tillverkas av material av låg kvalitet och som behöver bytas ut ofta är vanligtvis billigare vid inköpstillfället än produkter av hög kvalitet med längre livslängd. På lång sikt kan dock de ekonomiska kostnaderna för upprepade inköp snabbt överstiga kostnaden för ett enstaka, dyrare köp. Att köpa produkter av hög kvalitet är därför ofta mer ekonomiskt lönsamt i längden, även för hushåll med lägre inkomster.[13]

Ytterligare en aspekt är att miljökostnaderna inte fullt ut belastar producenterna, vilket i förlängningen innebär att priset ofta blir för lågt, i förhållande till den totala samhällsekonomiska kostnaden. Att priset på nya varor inte speglar deras negativa miljö- och klimatpåverkan är i sin tur en bidragande orsak till dagens höga konsumtion av nyproduktion.[14] Priserna på nyproducerade produkter kan vara så låga att de ekonomiska fördelarna med att reparera befintliga produkter, eller köpa begagnade produkter inte framstår som särskilt attraktiva alternativ.[15] Produkters livslängd påverkas också av makroekonomiska trender. Exempelvis kan produkters livslängd vara kortare under perioder av stark ekonomisk tillväxt, då köpstarka grupper i samhället har råd att byta ut produkter oftare. [16]

De huvudsakliga orsakerna till att produkter blir och anses föråldrade.[17]

- **De uppfattas som föråldrade till följd av exempelvis marknadsföringskampanjer.**
- **Produktfel eller funktionshaveri – ofta till följd av fel i specifika komponenter.**
- **Brist på programvaruuppdateringar eller support, eller programvaruuppdateringar som försämrar produkternas funktion.**
- **Bristande tillgång till reservdelar eller höga reservdelskostnader – vilket försvårar reparationer.**
- **Dyra eller otillgängliga reparationstjänster eller att reparation generellt anses vara ett mindre attraktivt alternativ än att köpa en ny produkt med garanti.**

13 SOU 2024:67. (2024). *Om ekonomiska styrmedel för en mer cirkulär ekonom*i. Stockholm: Regeringskansliet.

14 SOU 2017:22. (2017). *Från värdekedja till värdecykel – så får Sverige en mer cirkulär ekonomi.* Stockholm: Regeringskansliet..

15 Naturskyddsföreningen (2026). *Köp och släng? – Om kläders värde i en tid av ultra fast fashion.*

16 Bakker et al. (2014). *Products that go round: Exploring product life extension through design.* Journal of Cleaner Production, vol.69, 10–16.

17 Kahlin McVeigh, Mette et al (2019). *Planned obsolescence – Built not to last.* Brussels: European Liberal Forum.

Och hur löser vi det?

Styrmedel för en hållbar konsumtion

För att ställa om till en hållbar konsumtion krävs mer än frivilliga initiativ och förändrade individuella val. Det finns idag flera hinder för att samhället ska kunna ställa om till hållbar konsumtion, i ett system som premierar linjära affärsmodeller och sociala normer som baseras på konsumtion.[18] Så länge dagens samhällsstrukturer premierar linjära och volymdrivna affärsmodeller, snabba trendcykler och aggressiv marknadsföring, saknar ofta företag tillräckliga ekonomiska incitament att ställa om till cirkulära lösningar. Företag som investerar i produkter med lång livslängd, reparation och återbruk riskerar dessutom att missgynnas i konkurrensen med aktörer vars affärsmodeller bygger på hög omsättning och nyproduktion.

Världens resurser förbrukas dessutom mycket ojämnt, både mellan och inom länder. Hushåll med lägre inkomster är ofta mer utsatta för problem som föroreningar, klimatförändringar och ökade levnadskostnader. Samtidigt är det ofta personer med högre inkomster som står för en större del av den resursintensiva konsumtionen.

Det finns också ett brett stöd för flera av de förändringar som omställningen kräver. Enkätstudier visar ett starkt medborgarstöd för ökad reparerbarhet, hållbarhet och minskad resursanvändning.[19]Även om positiva attityder inte automatiskt leder till lägre konsumtion, vidgar de det politiska och kulturella utrymmet för mer ambitiös politik.[20]

Konsumtionskorridorer, ramverk och andra principer för hållbar konsumtion

Inom forskning och samhällsplanering används begrepp som konsumtionskorridorer och produktionskorridorer för att beskriva ett hållbart utrymme där människors grundläggande behov kan tillgodoses utan att överskrida planetens ekologiska gränser. Begreppen utgår från ett golv som säkerställer att allas grundläggande behov tillgodoses, och ett tak som begränsar överkonsumtion för att hålla resursanvändningen inom planetens ekologiska gränser. Liknande principer återfinns inom tillräcklighetsbegreppet (sufficiency), munkmodellen (Doughnut economics) och Wellbeing economy. Gemensamt utmanar dessa principer idén om att ökad konsumtion alltid innebär ökad välfärd. I stället betonas vikten av att fördela resurser mer rättvist och prioritera människors välbefinnande inom planetens gränser.

---

18 Vadovics, E., Vadovics, K. & Ekdahl, M. (red.) (2024). *En livsstil i linje med 1,5-gradersmålet – En forskningsbaserad guide.* EU 1.5° Lifestyles, delrapport 6.3. GreenDependent och Internationella Miljöinstitutet (IIIEE), Lunds universitet

19 (European Commission (2023). *Commission Staff Working Document: Impact Assessment Report accompanying the Proposal for a Directive on common rules promoting the repair of goods.* Brussels: European Commission.

20 Naturvårdsverket (2024). *Allmänheten om klimatet 2024: En kvantitativ undersökning om den svenska allmänhetens syn på klimatförändringen samt egna och statliga åtgärder för att möta den.*

För att konkretisera vad omställningen behöver åstadkomma finns flera etablerade ramverk som beskriver strategier för att minska konsumtionens klimat- och miljöpåverkan. Detta kan också fungera som utgångspunkt för utformningen av styrmedel. I IPCC:s sjätte utvärderingsrapport lyfts de så kallade ASI-principerna som en strategi för att minska konsumtionens klimat- och miljöpåverkan. Det bygger på tre steg:

1. **Avoid:** Undvika onödig konsumtion och produktion.
2. **Shift:** Förändra konsumtionsmönster genom att välja produkter, tjänster och lösningar med lägre klimat- och miljöpåverkan, exempelvis genom att välja begagnade produkter framför nytillverkade.
3. **Improve:** Förbättra produkter och produktionsprocesser så att de blir mer resurseffektiva, exempelvis genom att designa för längre produktlivslängd.

R-ramverket är ytterligare en modell som beskriver strategier för att minska resursanvändningen genom att ta vara på produkters värde och förlänga deras livslängd. De fem första strategierna är Refuse, Rethink, Reduce, Reuse och Repair. Refuse innebär att avstå från onödiga produkter och därmed undvika resursförbrukning redan från början. Rethink handlar om att tänka om kring hur produkter används, exempelvis genom att dela, hyra eller samutnyttja dem. Reduce utgår från att minska användningen av material och energi. De starkaste synergierna mellan hållbar konsumtion och en välbefinnande ekonomi finns i Refuse, Rethink och Reduce med potential att förebygga både miljöskador och sociala problem.[21]

Strategierna kan bidra till sociala vinster och ekonomisk trygghet i omställningen. När produkter används längre, ökar behovet av kompetens inom reparationer, renovering och hantverk. Det kan skapa nya meningsfulla arbetstillfällen och bidra till ökad lokal sysselsättning.

21 Hot or Cool Institute (2026). *Towards a Circular Wellbeing Economy: An Integrative Framework for Europe.* Berlin: Hot or Cool Institute.

1 Designa produkter för lång livslängd

Lagstiftningspaketet Ecodesign for Sustainable Product Regulation (ESPR), som initierades genom EU:s Green Deal, är omfattande och har som syfte att skapa en konkurrenskraftig marknad för cirkulära kvalitetsprodukter. Målet är att konsumentprodukter ska ha lång livslängd, repareras, innehålla en viss andel återvunnen råvara, och i slutändan kunna återvinnas. Lagstiftningen införs löpande under de kommande åren.

Ekodesignförordningen innehåller krav på ökad transparens genom digitala produktpass, förbud mot att förstöra osålda varor och en stärkt rätt för konsumenter att få sina produkter reparerade eller kunna laga dem själva. EU:s eko-designförordning är ett av de viktigaste verktygen för att ställa om produktionen och konsumtionen till en cirkulär ekonomi. Detta görs bland annat genom att reglera bort produkter av dålig kvalitet och därmed indirekt införa förbud för produkter med kort livslängd, som inte går att reparera, uppgradera, eller att återvinna.

Naturskyddsföreningen föreslår att Sverige bör verka för höga EU-gemensamma krav på produkters hållbarhet, reparerbarhet, giftfrihet, återanvändbarhet, innehåll av återvunnet material och för att fler produktgrupper omfattas av lagstiftningen. Kraven behöver vara tillräckligt långtgående för att styra om marknaden, inte bara marginellt förbättra dagens produkter. Regeringen behöver samtidigt prioritera ett skyndsamt och ambitiöst genomförande av ESPR i Sverige.

2 Premiera minskade volymer, kvalitet och återbruk via producentansvaren

En hållbar konsumtion kräver både starka ekodesignkrav och ett väl utformat producentansvar. Styrmedlen fyller olika men kompletterande roller. Medan ekodesign verkar förebyggande genom att styra hur produkter designas och utformas, säkerställer producentansvaret att producenter tar ansvar för produkters hela livscykel. Samtidigt som ekodesignkraven successivt utvecklas och införs behöver nuvarande producentansvar användas mer strategiskt för att driva omställningen här och nu. Dagens producentansvar fokuserar i huvudsak på att finansiera insamling och avfallshantering när produkter anses blivit avfall. Potentialen är dock betydligt större. Rätt utformade kan producentansvar bidra till att förebygga avfall, förlänga produkters livslängd och stärka återbruk, reparation och cirkulära affärsmodeller. Den kommande rättsakten för cirkulär ekonomi (Circular Economy Act, CEA) har potential att bryta det linjära avfallsfokuset, som i dag främst fokuserar på att täcka kostnaderna för avfallshantering.

Naturskyddsföreningen föreslår att producentansvaren bör omfatta;

- fler produktområden, i första hand byggvaror, möbler och inredning.
- producentansvarsavgifter som premierar design för lång livslängd, reparationer, återbruk, och slutligen möjlighet till återvinning.
- ekodesignkrav som samverkar med avgiftssystemet, allt eftersom kraven kommer på plats, och under förutsättning att ambitionen med ekodesign-kraven upprätthålls.
- ett avgiftssystem som utformas som ett bonus-malussystem där producenter som orsakar höga kostnader och skadekostnader i senare led kompenserar producenter som anstränger sig för att ta fram produkter som kan användas ofta och mycket.
- att en bestämd procentandel avsätts, förslagsvis 10 procent av producentans-varsorganisationens budget, till att förebygga avfall och för att finansiera åter-användning, reparation och rekonditionering. Budgeten bör finansiera direkta incitament för konsumenter, såsom reparationscheckar och kompetensutveck-ling för yrkesverksamma. Det är särskilt relevant för sociala företag, som ofta skapar lokala arbetstillfällen. Lärdomar kan hämtas från den franska fonden "French Social Reuse Fund", samt den belgiska fonden"Recupel". Belgiens producentansvarsorganisation för elektriskt och elektroniskt avfall, stödjer återanvändning genom att betala ersättning till second handbutiker och välgörenhetsbutiker som säljer vidare insamlade elektriska apparater. Detta är en del av åtgärderna för att uppnå målen för återanvändning av elek-triskt och elektroniskt avfall i de belgiska regionerna Flandern och Bryssel.
- begränsning av så kallade kommersiella metoder som bygger på att hela tiden skapa behov av nykonsumtion av kortlivade produkter. Avgifterna bör baseras på produktsegmentens bredd och frekvens av nyheter, exempelvis hur många olika produkter som marknadsförs inom ett och samma segment.
- målsättningar för återbruk och återvinning.

3 Tydliggör plattforms-företagens fulla ansvar

E-handeln har gjort det enklare än någonsin att köpa produkter från hela världen, men också svårare att säkerställa att de uppfyller EU:s krav på säkerhet, hållbarhet och kemikalieinnehåll. En av orsakerna är att stora delar av EU:s produktlagstiftning togs fram långt innan dagens digitala handel och globala e-handelsplattformar växte fram. Idag bygger EU:s regelverk på lagstiftning från 2008–2012, vilka är dåligt anpassade till digitaliseringen och ineffektiva i att hantera osäkra produkter som importeras till EU och säljs via e-handel. European Product Act är ett lagpaket som EU-kommissionen arbetar med i syfte att främja produktsäkerhet på den inre marknaden. European Product Act är tänkt att modernisera och samordna dessa regelverk, med cirkulär ekonomi, digitalisering och e-handel i åtanke.

Naturskyddsföreningen föreslår att Sverige verkar för att:

- digitala plattformar får ett tydligt ansvar för produkternas regelefterlevnad,
- produkter som inte uppfyller EU:s krav snabbt kan avlägsnas från e-handelsplattformar,
- det finns spårbarhet till ansvariga ekonomiska aktörer.

4 Gör det mer prisvärt och enklare att reparera, hyra, och köpa andrahand

När det blir billigare och enklare att reparera, hyra och återanvända produkter påverkas inte bara individers val, utan också vad som uppfattas som "det normala". Sådana styrmedel kan bidra till en normförflyttning, där det inte längre ses som självklart att köpa nytt, utan lika naturligt att laga, låna eller köpa begagnat. När många små förändringar samverkar kan samhället nå en tippning punkt, alltså en tröskel där hållbara beteenden plötsligt blir dominerande. Det kan till exempel ske när tillräckligt många använder reparationstjänster, när delningstjänster finns överallt och när nya produkter upplevs som onödiga jämfört med återbrukade. Då förstärker beteendena varandra och förändringen går snabbare. Det styrmedelspaket som presenteras nedan skapar därför inte bara ekonomiska incitament, utan bidrar också till att göra hållbara val till en naturlig del av vardagen – genom att sänka kostnader och öka tillgängligheten.

Rätten att reparera ska omfatta fler produktkategorier

Reparationsskyldighet (Right to Repair) innebär att tillverkare är skyldiga att erbjuda reparationer till ett skäligt pris och inom rimlig tid – även efter att den lagstadgade garantin har gått ut. Om en konsument väljer att reparera en vara under den ursprungliga garantitiden förlängs säljarens ansvarstid/garanti med minst 12 månader. Tillverkare måste tillhandahålla reservdelar och verktyg till rimliga priser och får inte vägra reparation enbart på grund av ekonomiska hinder, eller för att produkten tidigare lagats av en annan aktör. Right to Repair omfattar produkter som redan har krav på reparerbarhet. Direktivet beräknas införlivas i svensk nationell rätt den 1 januari 2027.

Naturskyddsföreningen anser att Sverige ska verka för att listan över produktområden utökas i takt med att fler produkter omfattas av ekodesignkrav.

Inför reparationscheckar för privatpersoner

I utredningen ”Om ekonomiska styrmedel för en mer cirkulär ekonomi, SOU 2024:67” presenteras olika ekonomiska styrmedel för att främja bland annat reparationer av elektronik och textilier i Sverige. Lägre mervärdesskatt eller skattereduktion för reparationer bedöms inte ge tillräckliga incitament för att främja reparationer. Reparationscheckar lyfts därför fram som ett mer träffsäkert alternativ, som ger staten möjlighet att sätta ett fast tak och kontrollera kostnaderna genom att exempelvis dela ut ett bestämt antal checkar. Privatpersoner kan använda reparationscheckar som hel- eller delbetalning för exempelvis reparation och underhåll av cyklar, elektronik eller kläder och används redan i bland annat Österrike och Frankrike. Genom att sänka trösklarna för reparation får fler hushåll, oavsett ekonomi, möjlighet att förlänga livslängden på de produkter de redan äger.

Naturskyddsföreningen föreslår att reparationscheckar bör finansieras genom producentansvarsavgifterna, i linje med principen om att producenter ska bära kostnaderna för sina produkters klimat- och miljöpåverkan under hela livscykeln. Det stärker kopplingen mellan producenternas ansvar för produkters livslängd, samtidigt som åtgärden kan genomföras utan att belasta de offentliga finanserna och i förlängningen, samhället i stort.

Stärk begagnathandels konkurrenskraft gentemot nyproduktion

Lägre moms på begagnade produkter kan göra andrahandsmarknaden mer attraktiv för konsumenter. Men det tycks finnas en paradox i dagens konsumtionssamhälle. Begagnathandeln ser ut att öka, men det innebär inte per automatik att nykonsumtionen minskar. När massproduktion och global handel pressar priserna på nya produkter blir det möjligt att köpa nytt till så låga priser att begagnatmarknaden inom vissa marknadssegment ännu inte verkar ersätta nyförsäljningen, utan ser ut att växa parallellt med den.[22] Det innebär att återbruk riskerar att bli ett komplement till en fortsatt växande konsumtion snarare än ett alternativ till nytillverkning. Vi får fler transaktioner, men inte nödvändigtvis lägre resursförbrukning eller miljöpåverkan. För att återbruk verkligen ska bidra till en cirkulär ekonomi måste begagnade produkter i högre grad ersätta köp av nya produkter, snarare än att endast öka den totala konsumtionsvolymen.

Naturskyddsföreningen föreslår att sänkt moms på kommersiell second hand kombineras med andra styrmedel som minskar nykonsumtionens relativa fördelar och ger ytterligare incitament att välja återbruk.

22 Sejfer (2026). *Modeforskare: Växande second hand-marknad minskar inte nyköpen.* 24 oktober 2026. Tillgänglig på: https://www.sejfer.se/nyheter/nyheter/2026/10/24/second-hand-minskar-inte-nykopen/ (Hämtad: 16 november 2026).

Inför hela hyberavdraget

Det så kallade hyberavdraget är ett skatteavdrag för den som hyr, köper begagnat eller reparerar och lades fram som ett av flera föreslag i ”Från värdekedja till värdecykel – så får Sverige en mer cirkulär ekonomi, SOU 2017:22”.

1 januari 2017 infördes ett RUT-avdrag som ger konsumenter rätt att dra av en del av kostnaden för reparationer och underhåll av vitvaror i hemmet. RUT-avdraget gäller endast större vitvaror, som exempelvis ugn, spis, tvättmaskin eller diskmaskin och får högst uppgå till 50 procent av arbetskostnaden.RUT-avdraget gäller endast arbetskostnaden, inte material, reservdelar eller resekostnader.

Naturskyddsföreningen anser att fler skattereduktioner bör införas för tjänster som förlänger produkters livslängd och främjar återbruk. I linje med förslaget om hyberavdrag bör detta omfatta uthyrning och leasing av konsumentprodukter, vidareförsäljning av begagnade konsumentprodukter, reparation, underhåll, service, uppgradering, och rekonditionering av konsumentprodukter, samt transporter i samband med uthyrning eller handel på andrahandsmarknaden. Skattereduktionen bör uppgå till 50 procent av arbetskostnaden för utförda tjänster och ska kunna göras upp till ett tak per person och år. Skattereduktionen bör omfatta konsumentprodukter såsom möbler, heminredning, elektronik, sport- och fritidsutrustning, kläder och skor.

5 Säkra infrastrukturen för hållbar konsumtion

Infrastruktur som skapar förutsättningar för återbruk, reparation och andra tjänster som förlänger produkters livslängd behöver bli en naturlig del av samhället och människors vardag. Här har både staten, kommunerna och fastighetsägare viktiga roller. Vissa delar avser nationella regelverk, medan andra förändringar behöver ske på kommunal nivå. För att skapa bättre förutsättningar för återbruk, delning och längre användning av material och produkter behöver tillgången till markområden och ändamålsenliga lokaler för cirkulära verksamheter öka. Det gäller exempelvis verksamheter för återbruk, delning, lagring och materialhantering.

Naturskyddsföreningen föreslår att:

- den frivilliga hyresmomsen moderniseras då dagens regler medför att föreningar och företag med momsfri verksamhet utestängs trots att tomma lokaler finns,
- undantag i kommunallagen införs så att kommuner får upplåta outnyttjade eller tillfälligt vakanta lokaler till reducerad hyra för verksamheter som främjar till exempelåterbruk, reparation, återtillverkning, uthyrning och delning av produkter,
- fastighetsägare får ansvar för att möjliggöra återbruk av konsument-produkter som möbler, verktyg, inredning, sport och fritidsutrustning i bostadsfastigheter,
- lägre avfallstaxa för fastigheter som tillhandahåller fungerande bytesfunktioner,
- fastighetsägaren bör möjliggöra för cirkulära aktörer att i högre grad dela på lokaler för att öka tillgängligheten, och anpassa hyresvillkor till aktörer inom till exempel återbruk och reparation och göra verksamheterna till en del av handelsmixen,
- återbruk prioriteras framför avfallshantering på återvinningscentralerna när produkterna är lämpliga för fortsatt användning. Detta genom särskilda återbruksavdelningar och samarbete med secondhandverksamheter, hjälporganisationer och andra återbruksaktörer,
- aktörer som samlar in och erbjuder återanvändning bör erbjudas tillgång till tillräckligt stora ytor, genom att kommunen reserverar attraktiv mark för återanvändning i översikts- och detaljplaneringen, samt ställer krav på det i markanvisningar.

6 Nytt kan vara för billigt – utred möjligheten att justera prissignalerna

Ekonomiska incitament kan bidra till att förhindra att ohållbara produkter framstår som ekonomiskt mer fördelaktiga. Ett sätt att påverka köpbeslut är att internalisera produkternas miljökostnader och återspegla dessa i priset.

Naturskyddsföreningen föreslår att regeringen bör utreda:

– grön skatteväxling och höjda konsumtionsskatter

En hämmande faktor för utvecklingen mot hållbar konsumtion är att arbete är dyrt medan material är billigt. Detta förhållande är särskilt tydligt i ett land som Sverige med relativt höga inkomster och hög skatt på arbete. Prisrelationerna mellan arbete och material speglar heller inte de verkliga samhällsekonomiska kostnaderna eftersom det finns betydande externa kostnader för materialutvinning till bearbetning, produktion, konsumtion och avfallshantering. En skatteväxling från arbete till material kan därför understödja från två håll. Det ena handlar om att göra arbete billigare, vilket många gånger kan vara nyckeln för att få igång cirkulära affärsmodeller. Företag som erbjuder reparationer, uthyrning av produkter och andra cirkulära tjänster kan hämmas av en hög skattenivå på arbete.[23] Sänkta skatter på arbete skulle kunna möjliggöra både för dessa och andra tjänsteföretag att expandera och anställa ny personal. Det andra handlar om att göra nyinköp av produkter relativt sätt dyrare genom antingen höjd grundmoms, punktskatt i form av ett procentuellt påslag utifrån varans för säljningspris eller punktskatt i form av en skatt per kilo vara.

– höjd skatt på ohållbara affärsmodeller

Affärsmodeller som rör sig mot det vi kan kalla ultrafast everything medför idag ett stort resursslöseri. Det handlar inte längre bara om fast fashion, utan en bredare förskjutning där producenterna konkurrerar med hastighet, tillgänglighet, ständig förnyelse och snabb anpassning till rådande trender. Denna ohållbara affärsmodell accelererar inom nästan samtliga produktkategorier.

23 *Från värdekedja till värdecykel – så får Sverige en mer cirkulär ekonomi.* SOU 2017:22. Stockholm: Miljö- och energidepartementet.

Definitionen av ”ultrafast everything” bör baseras på flera olika kriterier som tillsammans beskriver företagens volymdrivna affärsmodeller. Sådana kriterier kan exempelvis omfatta ett ”högt antal” nya produktartiklar på marknaden inom en viss tidsram och ett högt antal olika produkttyper inom samma produktsortiment. Ytterligare kriterier kan vara om företagets produkter eller affärsmodell ger låga incitament till reparation, exempelvis genom höga reparationskostnader i förhållande till inköpspriset. Bedömningen bör göras per varumärke och försäljningskanal.

Frankrike har infört en särskild skatt riktad mot ultra-fast fashion. Sedan 1 september 2026 kan avgiften uppgå till 50 procent av produktens pris, med ett tak på 12 euro.

– Resursskatt på material med hög miljöpåverkan

Plast och textil är exempel på material vars priser i dag inte fullt ut speglar de miljö- och klimatkostnader som uppstår vid utvinning, produktion och avfallshantering. Det driver också överkonsumtion, hög miljöpåverkan och resurssläseri, vilket riskerar att göra nyproduktion av primära råvaror alltför billig i förhållande till återvunnet material. Utredningen “Om ekonomiska styrmedel för en mer cirkulär ekonomi, SOU 2024:67”, lyfter behovet av att analysera ekonomiska styrmedel, inklusive beskattning, för bland annat plast och textil. Skatterna behöver utformas på EU-nivå för att skapa likvärdiga konkurrensvillkor på den inre marknaden, undvika snedvriden konkurrens och minska risken för att produktion och materialflöden flyttas mellan medlemsländer.

Naturskyddsföreningen anser att Sverige bör verka för att resurskatter utreds på EU-nivå.

Höjd tull på lågprisvaror kräver andra kriterier

Den tidigare tullbefrielsen för försändelser med ett värde under 150 euro är borttagen. EU:s nya importtullar på varor från exempelvis Shein, Temu och AliExpress började gälla den 1 juli 2026. Tullbefrielsen innebär att små försändelser från länder utanför EU, som tidigare varit befriade från tull, nu omfattas av en fast tull på 3 euro per varukategori. Avgiften är inte särskilt riktad mot kinesiska företag, utan omfattar import från länder utanför EU generellt. Importtullarna väcker frågor om hur EU väljer att avgränsa och tillämpa sina handelspolitiska åtgärder. När vissa typer av import beläggs med särskilda avgifter, medan annan import med liknande affärsmodeller och konsekvenser i form av miljöpåverkan inte omfattas av motsvarande åtgärder, riskerar tullarna att framstå som inkonsekventa. Gränsen mellan ”fast och ultrafast everything” är inte alltid självklar. Båda affärsmodellerna bygger på snabb omsättning, låga priser och globala leverantörskedjor.

Naturskyddsföreningen föreslår att tullavgifterna bör utformas utifrån objektiva kriterier, som miljöpåverkan, produktsäkerhet, och arbetsvillkor. Annars finns en risk att tullarna blir ett handelspolitiskt instrument som skyddar vissa etablerade aktörer utan att nödvändigtvis komma åt de bakomliggande problemen med överkonsumtion, ohållbar produktion och bristande ansvar i globala leverantörskedjor.

7 Ta bort subventioner som driver resursslöseri – renovera ROT

Rotavdraget är en skattereduktion som gör det billigare för privatpersoner att renovera, bygga om eller bygga till. För 2026 är rotavdraget 30 procent av arbetskostnaden och kan användas av den som har småhus, ägarlägenhet eller bostadsrätt. Riksrevisionen har bedömt att avdraget är kostnadsineffektivt och att det främst utnyttjas av hushåll med höga inkomster.[24] Eftersom ROT-avdraget inte ställer krav på att åtgärderna ska tillgodose ett visst underhållsbehov används det också för estetiska och standardhöjande renoveringar. Under andra halvåret 2025 ökade renoveringarna kraftigt när rotavdraget tillfälligt höjdes från 30 procent till 50 procent. Kostnaden för staten uppgick till cirka 22 miljarder kronor detta år. Många valde då att byta kök och badrum, eller göra andra större renoveringar som inte nödvändigtvis bidrog till att minska energianvändningen eller klimat- och miljöpåverkan.

För att rotavdraget i högre grad ska bidra till klimatomställningen och minskad resursanvändning anser Naturskyddsföreningen att avdraget bör reformeras till ett verktyg, med miljökriterier som stödjer mer hållbara renoveringar

*24 Ri*ksrevisionen (2023). *Svart på vitt – rotavdragets kostnader och effekter.* RiR 2023:26. Stockholm: Riksrevisionen.

8 Stärk konsumenten i köptriggeriet

Stärk konsumentmakten genom bättre information

Konsumenters rätt till ökad information för att främja hållbar konsumtion bör uppfyllas enligt intentionerna i Right to Repair", producentansvaren och produktpassen. För att konsumenter ska kunna ta tillvara sin rätt till reparationer krävs god tillgång till information. De kommande digitala produktpassen kommer att spela en viktig roll i att informera om produkters livslängd, hållbarhet, reparerbarhet och tillgång till reservdelar. Konsumentinformationen bör även lyfta fram Cost per Use, det vill säga produktens kostnad i förhållande till hur länge eller hur ofta den används, för att synliggöra det långsiktiga värdet av att investera i kvalitet framför låga inköpspriser.

Myndigheter, producenter och kommuner kommer genom kommande lagstifning att få ett större ansvar för att informera, vägleda och stödja konsumenter. Det utökade ansvaret måste också följas av tillräckliga resurser.

Naturskyddsföreningen föreslår därför att ansvariga myndigheter får den budgetförstärkning som krävs för att kunna informera konsumenter, samt säkerställa att informationskraven i lagstiftningen efterlevs.

Vitesföreläggg "kundtjänst var god dröj"

Sedan 2009 är svenska företag enligt lag skyldiga att besvara klagomål och skyndsamt försöka finna en tillfredställande lösning (Lag (2009:1079) om tjänster på den inre marknaden, 2009). I praktiken har det dock inte inneburit någon konsekvens att bryta mot lagstiftningen. Företag har dessutom i vissa fall försvårat möjligheten att hitta rätt kontaktväg för reklamationer. Kostnaden för konsumenternas misslyckade köp – både varor och tjänster – uppskattas av Konsumentverket till 40 miljarder kronor om året, varav 10 miljarder kronor är tid lagd på att lösa problemet.[25] Endast 25 procent av 18–25 åringar känner sig trygga med att kontakta företag för en reklamation, jämfört med 50 procent bland personer över 65 år.[26]

25 Konsumentverket. (2025b). *Konsumentskadan i Sverige KVO 2025/140.* Karlstad: Konsumentverket.

26 Konsumentverket. (2025b). *Konsumentskadan i Sverige KVO 2025/140.* Karlstad: Konsumentverket.

Problemet kan dock vara på väg att minska för ett flertal produktområden genom lagrådsremissen ”Vite vid bristande kundtjänst” (Finansdepartementet, 2026) som passerade Lagrådet i augusti 2026 utan erinran. Lagändringen föreslås träda i kraft i mars 2027 och skulle innebära att företag föreläggs vite vid brister i kundtjänsten.

Naturskyddsföreningen föreslår att Konsumentverket tilldelas medel för tillsyn när lagändringen träder i kraft.

Inför längre reklamationstider

I Sverige har konsumenter tre års reklamationsrätt för ursprungliga fel på alla produkter som säljs. Efter två år flyttas bevisbördan från säljföretaget till konsumenten, vilket i många fall kraftigt begränsar möjligheten till reklamation. Reklamationsrätten innebär i många fall att företaget har rätt att försöka reparera produkten och, i andra hand byta ut den. Om felet inte går att åtgärda inom skälig tid kan det även vara aktuellt med hävning av köp och återbetalning. Tiden för reklamation är densamma för alla produkter oavsett vad som är en rimlig livstid för produkten. Reklamationstiden för en bil för 800 000 kronor är alltså samma som för ett paket servetter för 10 kronor.

Att reklamationsrätten är begränsad till två år är ett förlegat sätt att se på hur länge det är rimligt att saker faktiskt fungerar och går att använda. Andra länder visar på att en längre reklamationsperiod både är möjlig och rimlig. EU:s krav på mjukvaruuppdateringar för mobiler och datorer på minst fem år, samt reservkrav till vitvaror i minst 10 år pekar på vilka livslängder som bör förväntas av produkterna. Det borde vara fullt möjligt att alla vitvaror ska gå att reklamera i minst 10 år, att elverktyg ska kunna reklameras i fem till tio år beroende på typ, att mobiler ska kunna reklameras i minst fem år och kläder i minst tre år.

Naturskyddsföreningen föreslår att regeringen ger Konsumentverket i uppdrag att utreda förlängda reklamationstider för konsumentprodukter.

Reglera digitala metoder som driver överkonsumtion

Från det ögonblick vi låser upp våra telefoner möts vi av riktad reklam, algoritmer och andra manipulerande köptriggers som driver oss att konsumera mer än vi behöver. Sociala medier, appar och e-handel bygger på en mix av algoritmer, notiser och designknep som gör köp till något nästintill reflexmässigt. “Bara 2 kvar i lager!”, nedräkningsklockor, “andra har köpt detta”, personliga rekommendationer och fri frakt över en viss gräns är inte en slump, utan är designade utifrån beteendepsykologi för att få oss att köpa mer.[27] När digitala tjänster designas för att kringgå vårt kritiska tänkande försvagas våra möjligheter att fatta medvetna och hållbara beslut. Företag använder idag enorma mängder data för att profilera konsumenter och veta exakt när en person är som mest benägen att köpa, exempelvis sena kvällar eller baserat på humörsvängningar utifrån sökdata.[28] Så kallade ”dark patterns” omfattar manipulativa designval som företag

27 Naturskyddsföreningen (2025). Undersökning: *Monstret i mobilen.*

28 OECD (2023). *Consumer Vulnerability in the Digital Age.* OECD Digital Economy Papers, No. 355.

medvetet använder för att vilseleda användare till att fatta beslut de annars inte skulle ha gjort.[29]

Digital Fairness Act (DFA), eller rättsakten om digital rättvisa, är ett kommande lagstiftningsinitiativ som syftar till att stärka konsumentskyddet i den digitala miljön och motverka oschyssta och manipulerande affärsmetoder på nätet.

Naturskyddsföreningen föreslår att Sverige verkar för att Digital Fairness Act förbjuder:

- manipulativa tidsfrister genom definitivt stopp för falska nedräknare och påhittad brådska (“endast 2 minuter kvar på detta pris”) som stressar konsumenten till för snabba köp,
- asymmetrisk design (“sludge”), där det blir olagligt att medvetet göra processen som att ångra ett köp, säga upp ett abonnemang eller radera ett konto till en krånglig hinderbana jämfört med hur lätt det var att registrera sig,
- algoritmer att utnyttja konsumenters sårbarheter (såsom finansiell stress, ung ålder eller psykisk ohälsa) för att trycka ut personanpassad och aggressiv marknadsföring, och prissättning.

Striktare regler för influencermarketing

Marknadsföring via influencers, så kallat influencer marketing, har fått allt större makt på reklammarknaden. Enligt institutet för reklam- och mediestatistik (IRM) har mediekategorin influencer marketing en omsättning på 1,1 miljarder i Sverige under 2025.[30] Enligt EU:s digital fairness fitness check, ansåg 74 procent av de tillfrågade konsumenterna att influencerns tydlighet kring betald marknadsföring är otillräcklig.[31] Det kan handla om olika formuleringar för att hänvisa till ett varumärke de gör reklam för, exempelvis, ”i samarbete med”, ”partnerskap” eller ett allmänt tack till ett varumärke.

Konsumentverket anser att EU sätter en standard för hur sociala medier bör regleras då plattformarna är gränsöverskridande och reglerna behöver harmoniseras med varandra. Ytterligare en viktig aspekt att ta hänsyn till, vid reglering av marknadsföring, är den tekniska utvecklingen. Digitaliseringen rör sig snabbt och är i ständig förändring, vilket innebär att lagar och regler som sätts måste vara teknikneutrala och principbaserade i stället för detaljreglerande.

Naturskyddsföreningen föreslår att Sverige bör verka för att Digital Fairness Act ska kräva en mycket högre grad av transparens kring kommersiella samarbeten och ställa plattformarna till svars om de tillåter dold marknadsföring. Regeringen bör också ge Konsumentverket mer medel för tillsyn och uppföljning.

---

29 European Commission (2024). *Commission Staff Working Document: Fitness Check on EU Consumer Law on Digital Fairness.*

30 Institutet för reklam- och mediestatistik (IRM) (2026). *Influencer Marketing 2024–2026.*

31 European Commission (2024). *Commission Staff Working Document: Fitness Check of EU Consumer Law on Digital Fairness.*

9 Förbjud det som uppenbart driver resursslöseri

Mot bakgrund av klimatkrisen, naturkrisen och den ohållbara linjära ekonomi som driver ett högt resursuttag menar flera forskare att omställningen inte enbart kan bygga på främjande styrmedel. Politiken behöver också aktivt bidra till att fasa ut ohållbara produkter, affärsmodeller och konsumtionsmönster.[32]

Denna process kan benämnas som exnovation, vilket innebär ett avsiktligt och planerat avvecklande av ohållbara teknologier, produkter och praktiker. Exnovation har hittills främst studerats inom energisektorn och som ett övergripande koncept. Men begreppet är tillämpligt på alla befintliga praktiker. I ett bredare konsumtions- och produktperspektiv handlar exnovation om att identifiera och aktivt fasa ut produkter, produktionsmetoder, affärsmodeller, konsumtionsmönster och styrmedel som inte är förenliga med en hållbar samhällsutveckling. Det innebär ett perspektivskifte från att ensidigt fokusera på innovation och utvecklingen av nya, mer hållbara alternativ, till att också uppmärksamma behovet av att avveckla det som redan finns.[33]

32 Kivimaa, P. & Kern, F. (2016). 'Creative destruction or mere niche support? Innovation policy mixes for sustainability transitions'. *Research Policy,* 45(1), s. 205–217.

33 Fuchs, L. & Ziegler, R. (2024). 'If you are for market creation, you should be for market destruction! Ethics and the relations between exnovation and innovation for changing direction'. *Journal of Responsible Innovation*, 11(1), artikel 2392305

Utred förbud för fler kortlivade produkter

Sedan den 1 januari 2022 är ett antal engångsprodukter av plast förbjudna att släppas ut på den svenska marknaden. Sverige har också infört nationella regler utöver EU:s minimikrav, som förbud mot användning av plastkonfetti utomhus och förbud mot engångsmuggar som innehåller mer än 15 procent plast. Ett förbud mot engångsartiklar är ett konkret exempel på exnovation, där målet är att aktivt avveckla produkter och konsumtionspraktiker som bygger på en linjär köp-och-släng-logik. Engångsartiklar är ofta utformade för att användas under mycket kort tid, trots att produktionen kräver råvaror, energi, transporter och andra resurser. Det uppstår därmed en tydlig obalans mellan produktens korta användningstid och dess samlade miljöpåverkan. Genom att förbjuda eller begränsa engångsprodukter kan samhället förändra förutsättningarna för konsumtion och skapa incitament för återanvändbara alternativ.

Naturskyddsföreningen föreslår att regeringen utreder förbud för fler kortlivade produkter.

Förbjud fria returer

Gratis returpolicy har blivit branschstandard inom detaljhandeln, och företag riskerar att förlora marknadsandelar om de inte erbjuder detta alternativ.[34] Den snabba tillväxten inom e-handeln har lett till en kraftig ökning av mängden kundreturer. Kostnaderna för att hantera returer är betydande och omfattar logistikkostnader för transport, sortering och lagerhantering av returnerade varor, ersättningskostnader samt utfärdande av tillgodohavanden eller återbetalningar för produkten. Därtill kommer kostnader för värdeminskning av varor som kan återföras till lager, renoveras eller säljas som skrot.[35] Forskning visar att produktens värde, tillsammans med kostnaderna för hantering och återförsäljning, kan påverka om en returnerad vara förbereds för återförsäljning eller kasseras.[36]

Fria returer kan således förstås som en kommersiell service som syftar till att minska konsumentens upplevda risk och öka köpkonverteringen, men som samtidigt riskerar att bidra till ett mer resursintensivt konsumtionsmönster. Detta kan leda till att konsumenter beställer flera varianter av samma produkt, exempelvis olika storlekar eller färger, med avsikten att returnera de alternativ som inte väljs. Returprocessen blir därmed en integrerad del av konsumtionen snarare än en åtgärd för att korrigera ett felaktigt köpbeslut. Ur ett hållbarhets-perspektiv är detta problematiskt eftersom returer medför ytterligare transporter, hantering, emballage och i vissa fall att produkter inte kan säljas vidare som nya.

34 Barclaycard (2019). Rise of serial returners forces retailers to rethink returns policies. 15 May 2019. Retail Technology Innovation Hub.

35 Bernon, M., Rossi, S. and Cullen, J. (2011). 'Retail reverse logistics: a call and grounding framework for research', International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 41(5), pp. 484–510.

36 Patel, P.C. et al. (2021). 'The impact of free returns on online purchase behavior: Evidence from an intervention at an online retailer'. Journal of Operations Management. Wiley.

Förbjud reklam för produkter och affärsmodeller som driver ohållbar konsumtion

Reklam för "ultrafast everything"

Allt fler konsumentprodukter rör sig mot det vi kan kalla ultrafast everything. Det handlar inte längre bara om fast fashion, utan en bredare förskjutning där konsumenternas förväntningar på hastighet, tillgänglighet, respons och förnyelse accelererar inom nästan alla produktkategorier. Andra begrepp för samma företeelser är Instant Economy, Accelerated Consumption eller Hyper-speed Consumption. Detta bidrar till en alltmer accelererande konsumtionskultur, där produktlivscyklerna blir kortare, lanseringstakten högre och trenderna mer kortlivade. Konsumtionen sker allt oftare och förväntningarna på snabb tillgänglighet och omedelbar behovstillfredsställelse ökar. Samtidigt förskjuts fokus från långsiktigt värde till det som är relevant, attraktivt och efterfrågat här och nu.

Naturskyddsföreningen anser att begreppet "ultrafast everything" bör definieras utifrån flera kriterier som fångar företagens volymdrivna affärsmodeller, exempelvis ett stort antal nya produkter och produkttyper inom en given tidsperiod samt låga incitament till reparation, såsom höga reparationskostnader i förhållande till inköpspriset.

Frankrike har antagit ett lagstadgat förbud mot reklam för det som i den slutliga lagen kallas "mode ultra-express" (ungefär ultra-fast fashion). Reklamförbudet träder i kraft den 1 januari 2027. Definitionen bygger på företagets industriella och kommersiella praktik, där det är fråga om "mode ultra-express" som leder till kortare användningstid eller livslängd för produkterna. De exakta tröskelvärden som avgör vilka företag som klassas som ultrafast fashion ska fastställas genom en förordning (décret en Conseil d'État), som ännu inte är på plats.

Förbjud destruktion av osålda produkter – för fler produktområden

Praktiken att förstöra produkter, där återförsäljare eller tillverkare gör sig av med användbara konsumentprodukter, såsom osålda varor eller kundreturer, är ett extremt uttryck för linjära affärsmodeller. Tillväxten inom e-handelssektorn och framväxten av nya affärsmodeller, såsom ”fast fashion” och ”fast furniture”, har bidragit till en ökning av produktförstörelse genom åren.[37] På starkt konkurrensutsatta marknader, såsom e-handeln, används överlager eftersom det möjliggör snabbare leveranser och minskar negativa svar på kundernas beställningar.[38] Psykologiskt åldrande – när produkter blir omoderna till följd av förändrade modetrender eller konsumentpreferenser och därför förblir osålda – bidrar också till produktförstörelse.[39]

Från 19 juli 2026 är det inom EU förbjudet för stora företag att förstöra osålda kläder och skor. För medelstora företag gäller förbudet först från och med 19 juli 2030. Små företag, såväl som mikroföretag undantas från förbudet. EU-kommissionen har inom ESPR mandat att utvidga förbudet till fler kategorier av konsumentprodukter, vilket innebär att förbudets tillämpningsområde kan komma att breddas över tid.

Naturskyddsföreningen föreslår att fler produktområden bör omfattas av förbudet på nationell nivå.

37 Pourhejazy, P. (2020). ‘Destruction Decisions for Managing Excess Inventory in E-Commerce Logistics’. *Sustainability,* 12(20), artikel 8365..

38 Energimyndigheten (2021). *Increasing the lifespan of products – Policies and consumer perspectives.* Eskilstuna: Statens energimyndighet..

39 Energimyndigheten (2021). *Increasing the lifespan of products – Policies and consumer perspectives.* Eskilstuna: Statens energimyndighet.

Naturskyddsföreningen är Sveriges största miljöorganisation och en folkrörelse som sedan 1909 står upp för naturen.Vi sprider kunskap, bildar opinion och påverkar beslutsfattare – lokalt, nationellt och globalt.Klimat, skog, jordbruk, miljögifter, vatten, hav och hållbar konsumtion är våra viktigaste arbetsområden. Bra Miljöval är vår miljömärkning och Sveriges Natur vår medlemstidning.
Välkommen att bli medlem, engagera dig eller skänk en gåva. Tillsammans har vi kraft att förändra.

PG 90 19 09-2

Naturskyddsföreningen
Åsögatan 115
Box 4625, SE-116 91
Stockholm, Sweden

+46 (0)8 702 65 00
www.naturskyddsföreningen.se

Naturskyddsföreningen